

- *Българска образователна традиция* •
• *History of Education: Bulgarian Educational Tradition* •

МУЗЕЙНА ЕКСПОЗИЦИЯ В СВИЩОВ, ПРЕДСТАВЯЩА НАЧАЛОТО НА СВЕТСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 19. ВЕК

Руска Илиева ДИНКОВА

Резюме. На 21 май 2010 г. в гр. Свищов бе открита музейна експозиция, представяща началото на светското образование в България. Експозицията е изложена в една от най-старите училищни сгради в нашата страна — Светиниколското училище от началото на XIX-ия век. Тази статия описва историята на създаването на този музей като подробно се спира на експонатите, които могат да се видят в него.

Keywords: history of education, Bulgaria, secular education, Svishtov, school museum

На 21 май 2010 г., в навечерието на празника на Славянската писменост, българската просвета и култура, в Свищов официално бе открита музейна експозиция, представяща началото на светското образование в България през 19-ти век.¹⁾ Експозицията бе изложена в реставрираната сграда на едно от най-старите училища в България, наричано от някои „Светиниколското

училище“ на Христаки Павлович в Харизанската махала в Свищов. Тази сграда е една от единствените две запазени до наши дни стари училищни сгради в България, построени през първата половина на 19-ти век (другата сграда е „Даскалоливницата“ в град Елена). Това е и единствената запазена сграда в Свищов, използвана за училище през 19-ти век. Двете стари сгради на „Светипреображенското“ и училището при църквата „Св. св. Петър и Павел“ са отдавна разрушени и заличени от мястото им. Сградата е солидна, построена от камък, има четири стаи, голямо входно антре и широк двор, обграден с каменна ограда. В това училище за първи път протича истински учебен процес: тук се съчетават професионално подготвени учители, сграда, специално строена за училище и написани за обучението книги: учебници.

Училището в Харизанската махала е построено по инициатива на Христаки Павлович. То е официално открито през 1846 г. Над входната врата е поставен каменен надпис (запазен и досега), дело на учителя Георги Владикин. В него се изобразяват имената на дванадесет видни свищовски дарители, описва се времето на създаването на училището, дадени са кратки сведения за основния инициатор на строежа — българския учител Христаки Павлович. В края Владикин изписва името си като „каменорезач, славяно-болгарски учител“.

„Старото училище“ на Велешана, както го знаят свищовлии, дълги години бе занемарено, но благодарение на инициативата и упоритостта на група родолюбиви българи, сградата бе възстановена и отвори врати като жив спомен за началото на светското образование в Свищов и България, чрез създаденото през 1815 г. от Емануил Васкидович първо българско светско училище и през 1831 г. от Христати Павлович второ българско светско училище. През 2009 г. Общинският съвет на Община Свищов реши в сградата от 1846 г. да бъде открит Музей, представящ началото на българската просвета. Направен бе основен ремонт.

През август 2009 г. бе одобрен проект „Комплекс Светиниколско училище“, разработен от сдружение „Свищов — минало, настояще и бъдеще“, представлявано от неговия председател д-р Иван Динков. Проектът финансира фондация „Работилница за граждански инициативи (ФРГИ), по програма „Общностно и гражданско участие“, фонд „Хората решават“, с финансовата подкрепа на „Тръст за гражданско общество в Централна и Източна Европа“. Проектът се изпълнява за период от шест месеца.

За реализацията на проекта много труд и енергия вложиха много хора, сред които основно са: проф. д-р на педагогическите науки Иван Ганчев — бивш учител по математика в гр. Свищов. За него това е една голяма, вече сбъдната мечта. „Тук, в това старо училище да се говори само за просвета,“ д-р Иван Динков — основният двигател на създаденото в музейната експозиция — кореняк свищовлия, правнук на опълченеца Николай Мъглов, запален краевед, създател на фотоалбума „Поздрав от Свищов“, с богата библиотека; доц. Стефан Стефанов — преподавател по математика в Стопанската академия „Д. А. Ценов“, председател на секцията „Проф. Ем. Иванов“ на Съюза на математиците в България — гр. Свищов.

Много бе вълнуващо тържеството по случай откриването. Училищният двор отново бе огласен от детски смях и глъч след повече от 160 години. В програмата с песни и танци взеха участие деца от всички училища и детски градини в града. Освен официалните гости тук се бяха събрали над 200 майки и бащи, баби и дядовци на децата, както и много граждани, дълбоко оценяващи важността на събитието.

На празника бяха наградени победителите от два ученически конкурса, обявени от Сдружение „Свищов — минало, настояще и бъдеще“ на тема „Свищов в миналото“ — за детска рисунка и есе.

За историята и личностите, свързани с училището, разказаха учителките Диана Цанева и Галя Константинова, вълнуващи приветствени думи поднесоха почетният гражданин на Свищов доц. Юлия Николова и кметът на Общината Станислав Благов. Специални поздравления към присъстващите задочно чрез поздравителен адрес поднесе и почетният

гражданин на Свищов проф. Иван Ганчев. Прочетени бяха поздравителни адреси от Средното общообразователно училище „Н. Катранов“ и Държавна търговска гимназия „Д. х.Василев“.

След богатата програма и приветствията, училищните врати се отвориха широко и гостите се потопиха в епохата на Възраждането. Още във фойето бяха посрещнати от картините на един от синовете на създателя на училището Христати Павлович — художника Николай Павлович. Роден е в Свищов през 1835 г. Учи първоначално при баща си. След смъртта му живее при роднини в Букурещ — известните търговци Цанкови. След освобождението е бил училищен инспектор в различни окръзи.

Тук, във фойето на сградата, могат да се видят освен портрета на художника Н. Павлович, копия на картини с историческа тематика: „Аспарух преминава Дунава и се установява в Мизия“ — 1870-1876 г., „Хан Крум извършва жертвоприношение пред стените на Цариград“ — около 1870 г., „Крум“ — литография, „Покръстването на княз Борис в Плиска“ — 1871-1875 г., „Княз Борис усмирява бунта на болярите-езичници“ — 1875-1877 г., „Цар Иван Асен II пленява византийския император Теодор Комнин заедно с неговото семейство“ — литография 1860 г., „Асен I“ — литография, „Припадъкът на Райна“, „Райна в пещерата“ и др.

От входното антре се влиза в 4 просторни стаи по две отляво и отдясно. Сега тези стаи са превърнати в изложбени зали, както следва: 1. Учебна зала; 2. зала „Емануил Иванов“; 3. зала „Свищов в миналото — с поглед в бъдещето“; 4. изложбена зала.

В деня на откриването на Комплекса, посетителите, след разглеждане на картините на Н. Павлович, се насочиха към учебната зала.

Там е пресъздадена класна стая в атмосферата на 19. век. Множество снимки и портрети ни връщат в ония трудни, но славни години от историята на образованието на България. Сред тях са портретите на Неофит Бозвели, Емануил Васкидович, Христати Павлович, Тодор Хрулев, Васил Манчов, Янко Мустаков, Стефан Ил. Попов, Димитър Ем. Шишманов, д-р Димитър Хр. Павлович, Драган Цанков, Петър Ангелов, Цветан Радославов и др. За всеки от тях може много да се говори и пише, тъй като всеки е оставил своята ярка диря в образованието през началото на 19. век. Но особено място по важност заемат Емануил Васкидович и Христати Павлович и техните учебници и книги, копия на които са подредени във витрините на „учебната стая“, защото са първи в поробената тогава България.

Най-напред ще си позволя да разкажа накратко за Емануил Васкидович и създаденото от него и Неофит Бозвели училище през 1815 г.

Емануил Васкидович е роден в гр. Мелник през 1795 г. Учил е в родния си град и на остров Хиос в Гърция. Пристига в Свищов през 1814 г. на път

за Букурещ, но по покана на свищовски първенци се установява в града. През 1815 г. създава първото светско елино-българско училище, което постепенно се трансформира до славяно-българско светско класно училище. Училището се създава на базата на средствата, дарени през 1812 г. и 1814 г. от свищовския търговец „Филип Сакелариевич“. Затова, че училището е първо по рода си, са налице доказателства, най-важните от които са следните: 1. Самият Емануил Васкидович в предговорите на свои отпечатани книжовни трудове ясно и категорично назовава училището българско и пише, че то давало „своеродно болгарское просвещение“; 2. В Български исторически архив са съхранени тефтери със сметки за училищни приходи и разходи в Свищов от 1820 до 1827 г. Всичко в тях е написано на български език; 3. В същия архив се пази „Всеобщий кондик славяноболгарского училища общественного преображения“ с летописни сведения от 1824 до 1870 г., вписани на говорим престоноароден български език. През първите двадесет години сведенията са вписвани собственоръчно от учителя Емануил Васкидович. На външната корица и на вътрешни страници е написано, че училището е славянобългарско; 4. През 1826 г. в училищна прихода-разходна книга е отбелязан разход за покупка на български буквари; 5. На завършената през 1832 г. нова, по-голяма училищна сграда, е запазена паметна плоча с надпис на български език. На нея пише: „1815 г.. По судьбине возвишаются и от поползновения крепчайша. Во имя Выйшня промьсли доблественному собранию на гражданскаго болгарскаго составления е Свищовскаго произвненная Болгария“, което в усъвременен вид ще рече: „1815. От съдбата (си) (мрака) се издига и срещу чуждите домогвания все повече укрепва. С божията помощ доблестното събрание на свищовското българско гражданство сложи началото на пробудена България. (А с решение на всеобщото събрание на първенците на този град и под попечителството на г. Алекси Дамяновича, училището, основано през 1815г., се построи отново на 7 юни 1832 г.); 6. За улеснение на обучението Емануил Васкидович и Неофит Бозвели (възприеман като килиен учител за времето от 1813 до 1832 г.) съставили през 1832 г. и отпечатали през 1835 г. шесттомен учебник-енциклопедия „Славяноболгарское детеводство“. Всичките части са написани на престоноароден български език. 7. Всички достигнали до нас протоколи, спогодби, писма и други училищни книжа са написани на български език и почти всички подписи под тях са изписани с български букви. Те, както и шестте учебника, са важен архив за българското образование, копия от които са подредени в музейната експозиция. 8. През 2006 г. във връзка с честването на 30-годишния юбилей на Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград беше построена алея от паметни плочи на Паисий Хилендарски, Н. Рилски, Ем. Васкидович и Христати Павлович

като личности, поставили началото на светското образование в България през 18. и 19. век.

От изброените доказателства е ясно, че създаденото ново училище на Емануил Васкидович с под-даскал Неофит Бозвели е българско и светско. То е първо и по дата на създаване, поради което Свищов става родно място на светското образование у нас, осъществено на говорим български език.

През 1820 г. в училището Ем. Васкидович създава и първата училищна библиотека, притежаваща над 800 заглавия. Книгите от тази библиотека по-късно той подарява на новосъздаденото читалище с библиотека (1856 г.).

Първоначалната постройка от 1815 г. става малка за 120-те ученици. Затова е съборена и на нейно място през 1832 г. (пак с дарения) е издигната нова сграда, за която споменахме по-горе. Вътре в нея, в голямата класна стая, където се помещава и библиотеката, е зазидана плоча от тъмночервен мрамор, чиито надпис увековечава паметното събитие. (Днес части от плочата се пазят в музея „Алеко Константинов“ в града.) За построяването на училището Ем. Васкидович през 1824 г., заедно с настоятеля Христати Хаджиденков, обикаля българските преселници във Влашко за помощи.

В училището на Васкидович се преподават много съвременни учебни дисциплини (физика, география, кратка анатомия, части от политическа икономика и др.). Самият той е автор на няколко учебника — една педагогическа граматика на гръцки език, „Сокращение на свещената история....“ (1844 г.), „Перва понятия за детинско употребление...“ (1874 г.), „Християнское поучение или сокращение на свещенния катихизис...“ (1847 г.), „Наръчна книжка...“ (1847 г.), „Детинско прибавление...“ (1852 г.) и „Чистописание...“ (1858 г.). Последните две издания са съвместно подготвени с С. М. Владикин.

Ем. Васкидович, със средства на читалището, издава учебник по красноречие. Той умира на преклонна възраст през 1875 г., позабравен и живеещ в недоимък.

Положеното от Васкидович начало намира най-рано подражание и разширение пак в града на първото българско светско училище. В 1831 г. в гр. Свищов идва нов бележит възрожденски учител. Разцъфтяват творческите заложби на Христати Павлович (1804-1848 г.). Роден е в гр. Дупница, получава добро образование в гръцките училища в Мелник и в Серес. Поканен от долномахленските първенци, той създава Петропавловското (Долномахленското) класно училище с две степени на обучение. То е първото с новобългарски образователен профил. Негови ученици са Тодор Хрулев, Николай Катранов, Драган Цанков, Петко Р. Славейков, Андрей Робовски и др. И в това училище всички учебни предмети се изучават на български език. Съставените и отпечатани учебници от новия учител били също на български език. По този начин се подготвяли бъдещи разпро-

странители на светската образованост не само чрез преките възпитаници на училището, но и чрез възпитаници на други училища, запознати с книжовното творчество на Хр. Павлович. Подчертано влияние имал учебникът „Аритметика или наука числителна“, отпечатан през 1833 г. в необичайно голям за времето си двехиляден тираж. Учебникът достигнал и бил използван в много български училища. Доказателство за това е, че е имал предварително предплатени 987 спомоществатели. За разширяване на светското обучение и за патриотичното възпитание на учениците оказва изключително голямо влияние и учебникът „Царственик или история българская“, съставен по преписа на Паисиевата история. В такъв светски дух била създадена и българската граматика „Граматика Славено-българская“, издадена на два пъти през 1836 и 1845 г. Христати Павлович е много плодотворен автор. Издал е множество учебници и помагала, сред които: „Разговорник греко-българский“ (1835 г.); издаден в два варианта — за владеещите гръцки и с транскрипция на гръцките думи на кирилица за начинаещи; „Писменик общополезен...“ (1835 г.), „Канон молебний...“ (1841 г.). Превежда от гръцки език и издава „Баснословие Синтипи философа“ (1844 г.) и „Изгубеное дете“ (1844 г.) на Хр. Шмид от сръбски език и др. Копия от тези книги са изложени в музейната експозиция.

В 1841 г. Христати Павлович напуска долномахленското училище и създава ново двустепенно училище в крайната горна махала — Светиниколското училище. То също било светско и придобива същата голяма известност далече зад границите на Свищов. И в него идвали да се учат ученици от други български селища. Най-виден от тях е бил Тодор Хрулев от Лясковец. Той става любимец и помощник на учителя и след неговата смърт в 1848 г. оглавява училището. Христати Павлович умира по време на холерна епидемия на 21 юли 1848 г. Оставил съпруга вдовица с 8 деца в голяма нищета. Тогава най-големият син Димитър Павлович бил на 14 г., вторият — Николай Павлович на 13 г., останалите — Илия няма 4 г., Павел — на 2 г. и четири момичета Мариола, Екатерина, Пауника и Хрисанта. На синовете си Димитър и Николай оставил бащино завещание: „Деца, аз не можах да свърша, щото съм започнал, но дано вие довършите моята работа!“ Този завет съпътствал Димитър и Николай Павлович през целия им живот.

Загубата му е оплакана от свищовци. Тодор Хрулев написва в негова памет „Песен Свищовского учителя, покойнаго Хр. Павловича македонца“.

Самият Т. Хрулев се изявил и като плодовит книжовник. Съставил и отпечатал 12 учебника по различни учебни предмети, 5 помощни за обучението книги и 5 книги с друго съдържание. Автор е и на първия у нас речник на чужди думи в българския език. Всички негови учебници са със светско съдържание и получават широко разпространение в цялата страна.

Някои от тях са преиздавани по два и повече пъти. Учителства до 1864 г., после е заточен в Диарбекир за революционна дейност и умира там на 31 януари 1865 г. Днес улицата, на която се намира училището, носи неговото име.

За всеки един от възрожденците, които ни гледат от портретите на експозицията, може да се разказва много и много. Всеки един от тях може да бъде предмет на проучване и изследване. Те са първооснователите, неуморимите проповедници, смелите радатели на новата светска просвета, на новите училища. Мисията им е невероятно трудна, но велика. Тя е мисия на пионери, на будители, мисия на интелектуални пастири, на духовни отци, на борци и за национални и социални правдини.

Просветното дело в Свищов е рожба на подвиг, на двубой с времето. Както се вижда от изложеното, инициатори на първите светски училища са Емануил Васкидович, Неофит Бозвели и Христати Павлович. На тази незабравима троица не само Свищов, а и цяла България дължат много. И тримата са носители на големи имена, имена на хора, гледали едно-две столетия напред.

Школското семе, хвърлено от Васкидович, Бозвели, Павлович в буренясалата нива на „Мати Болгария“, избуяло и дало обилен плод. В Свищов делото им продължили достойни за уважение и преклонение мъже. Под грижовните ръце на Тодор Хрулев, П. Ангелов, Георги Владикин, Стефан Попов, Васил Манчов, Янко Мустаков, Димитър Шишманов, Георги Бошнаков, Найдено Попстоянов, д-р Димитър Павлович и други учители Свищов станал просветното средище, разсадник на знания и култура.

В залата намира място и схема, съставена от проф. Иван Ганчев. (Приложение). Схемата представя преките и косвени връзки на Неофит Рилски, Ем. Вааскидович и Хр. Павлович с видни личности на 19. век.

Много от тези българи са получили своето образование в чужбина — Австрия, Германия, Франция, Русия, Румъния. Учили са 5 — 10 години при най-големите за времето си светили на науката, придобили са знания и умения, работили са в чужбина и са се завърнали в поробената си родина. И всеки, според образованието и възможностите си, се хвърля в честна борба за защита на народните интереси и освободителни идеали: образование, култура (читалища), националноосвободителна борба, черковна независимост.

Втората половина на 19. век, е също толкова наситена със събития, свързани с образованието и културата на града: 1856 г. — учредено Първото българско читалище; 1870 г. — създадени частни училища с пансионери; 1883 г. — създадена детска градина (забавачница) „Детска мъдрост“ от Никола Живков, автор на стария химн „Шуми Марица“; 1884 — 85 г. —

създадена Държавна търговска гимназия, която в 1895 г. влиза в красива нова сграда. Възрожденската преса през 1872 г. отбелязва, че в Свищов има осем училища, от които 4 мъжки и 4 девически. От тях по три са основни, с подготвителни класове и едно главно. Обучават ги 22 учители — осем преподаватели в горния курс и в началния — девет учители и пет учителки.

Един от възпитаниците на училището, създадено през 1815 г. е проф. Емануил Иванов (30.01.1857 — 24.07.1925)

В залата, посветена на него се запознаваме с живота и творчеството на този виден български математик. Роден е в Свищов. Брат е на майката на Алеко Константинов. Учи в първото светско училище на Ем. Васкидович. Действителен член е (от 1900 г.) на Българското книжовно дружество (по-късно Българска академия на науките). Основател е на отделите по математика и физика, т.е. поставя началото на Физико-математическия факултет и на Катедрата по анализ към Висшето училище (Софийски университет), ректор на Висшето училище (1890 — 1894 г.). Той е един от основателите на Физико-математическото дружество в България (1898 г.) и дългогодишен негов председател и редактор на списанието му.

В залата са окачени множество снимки на Ем. Иванов в по-ранна и по-зряла възраст, на семейството му — съпруга Екатерина с трите им деца — Тодор, Радка, Димитър, на Екатерина с Алеко Константинов, на когото е вуйна; родната къща на Ем. Иванов; родословното дърво на Ем. Иванов; исторически снимки на: Първото настоятелство на Физико-математическото дружество, основано по инициатива на проф. Ем. Иванов през 1898 г. — секретар, Иван Салабашев — председател, Иван Гюзелев — съветник, Куни Катинчев — касиер и библиотекар, Стефан Лафчиев — съветник, както и на преподаватели във Физико-математическия факултет на Софийския университет през 90-те години на 19. в. (сред тях е Ем. Иванов).

Във витрините на залата са разположени копия на научното творчество, много статии от списания на Физико-математическото дружество сред които: „По методиката на елементарната математика“ — кн. II 1904 г.; „Числата като прости знакове“; „Върху основните аритметични понятия“; ръкопис на лекции по висша алгебра и др. В залата е разположено и табло със стари цифри и средства за смятане, използвани в България, през 1300-годишната ѝ история.

В залата „Свищов в миналото с поглед към бъдещето“ са изложени множество снимки от стария Свищов, снимки на много възрожденци, родени и учили в Свищов и допринесли с делата си за продължение на започнатото от техните учители в първите две български светски училища. Сред тях са: 1. Снимка на Димитър Г. Анев — учил в Свищовското класно училище, а след това във Виена и Париж, член на Свищовския революционен комитет,

първи кмет на освободения град Свищов. 2. Снимка на Димитър Начович — един от създателите, заедно с Ем. Васкидович, на първото свищовско читалище 1856 г. 3. Снимка на Григорий Начович — син на Димитър Начович, учил в училището на Ем. Васкидович, а след това в Цариград и Виена, участвал активно в революционните борби преди Освобождението. 4. Снимка на Димитър х. Василев — син на свищовлия, дарил средства за построяването на най-красивата училищна сграда в България — сградата на Държавна търговска гимназия 5. Снимка на Янко Мустаков — учител по музика, създател на Първия български хор в Свищов. 6. Снимка на Цвятко Радославов — свищовски търговец, поддържал тесни връзки с Г. С. Раковски, когото приел в дома си през 1855 г., осиновител на майката на Цветан Радославов.

В залата са изложени множество книги от личната колекция на д-р Динков, посветени на Свищов и неговите забележителни личности, играли важна роля като дейци на Възраждането и първостроители на следосвобожденска България, но свързани в някаква степен с дейността на първите две български светски училища. Авторите на тези книги са се опитали да представят личности и събития, които не бива да бъдат забравени, верни на истината, че „ако не познаваш историята си, не би могъл да градиш бъдещето си“. Сред множеството книги трябва да споменем книгите с автори: Георги п.Христов, „Свищов в миналото“, издадена 1937 г.; Васил Радков, „Гнезда на съзаклятието. Искри любородни“ — книгата е издадена през май 2006 г. от Историческия музей „Ал. Константинов“ Свищов по случай 100 години от рождението на писателя; Юлия Николова, „Достойно естъ“; Колектив от Многопрофилна болница за активно лечение „д-р Димитър Павлович“ — „История на здравеопазването в гр. Свищов; Радко Радков, П. Донеvски, „Свищов. Културно-исторически забележителности“; Лучия Керчева-Пацан, Лука Фарнчиск Велчов, „Свищовски възрожденци в Букурещ“; Елена Тачева-Бумбарова, „Свищовски литературен кръг в историята на българската възрожденска литература“; Стоян Аршинков, „Мила Родино“ Цветан Радославов Хаджиденков“; д-р Иван Динков, „Поздрав от Свищов“; Юбилеен сборник Първо класно училище 1831-1981 г.; Людмил. Пенев, „Дарителят“.

В бъдеще се предвижда в залата да бъде представен, с неговото творчество, и другият виден учен — възпитаник на първото българско светско училище — проф. Иван Шишманов, който е бил и министър на народното просвещение.

Когато човек разглежда музейната експозиция, си дава сметка за големите трудности, с които са свързани написването и отпечатването на

учебниците: не е имало издадени никакви учебници дотогава на български език; техническите средства, с които сме свикнали сега не са съществували — пишело се е на ръка, а отпечатването е ставало в съседни държави — Румъния, Сърбия, Русия, Австрия и др.; превозните средства, които са служили за комуникации, са коне, талиги, лодки и кораби по Дунава; няма електричество, няма Интернет, няма компютър, няма дори пишеща машина, но има едно огромно желание да се излезе от тъмнината, в която тъне българският народ. И ако дори само това се осъзнае от сегашните учаци, които посетят експозицията, то никак не е малко и се надяваме, че ще допринесе за подобряване на отношението им към обучението в училище.

При откриването на музейната експозиция всички присъстващи си казваха, че това е само едно начало. Тя трябва да се съхранява и обогатява с нови експонати, да се провеждат семинари, обсъждания, тържества. Тя е една ценна придобивка не само за Свищов и неговите граждани, но и за цяла България.

БЕЛЕЖКИ

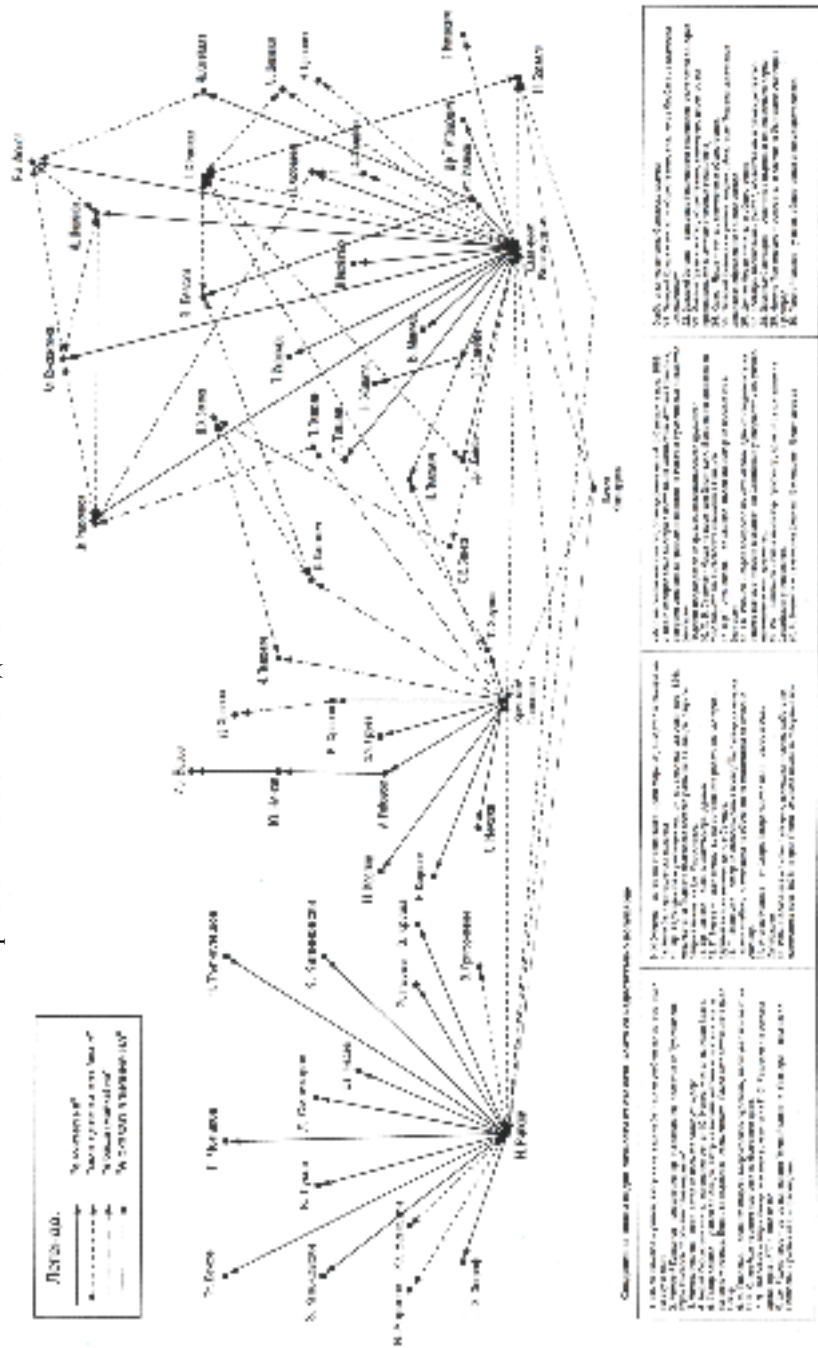
1. Времето за индивидуални или групови посещения на експозицията, посветена на Емануил Васкидович и Христаки Павлович, е всеки ден в час, предварително договорен по някой от телефоните: 0887585245 или 0884176701.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **Гунев, И.** *Емануил Васкидович и неговото славяно-българско светско училище*. София, 1988.
2. **Николова, Ю.** *Достойно естъ. Свищов през деветнадесети век и първото десетилетие на 20 век. Личности събития — факти*. София, 2008.
3. **Попхристов, Г.** *Свищов в миналото*. 1937.
4. **протоиерей Ганчев, С.** *Свищов — принос за историята му*. Свищов, 1929.
5. **Радков, В.** *Гнезда на съзаклятието „Искри любовородни“*. В. Търново, 2006.
6. *Юбилеен сборник „150 години първо класно училище 1831 — 1981 г.* Свищов, 1983.

CXEMA,

представяща преки или косвени връзки на Неофит Рилски, Емануил Васкидович и Христати Павлович с видни личности от 18 и 19 век

SCHOOL MUSEUM IN SVISHTOV: THE BEGINNING OF SECULAR EDUCATION IN BULGARIA

Abstract. On May 21, 2010 in the town of Svishtov was opened a museum, representing the beginning of secular education in Bulgaria. Exposition is set in one of the oldest school buildings in our country – St Nicolas School of the beginning of XIX-th century. This article describes the history of this museum, focusing in detail on artefacts that can be seen in it.

✉ **Ms. Ruska Ilieva Dinkova,**
Teacher,
10, D. Hadji-Vasilev Street
5250 Svishtov, BULGARIA